

סימן י

בדין מנהרות שנכרו בשבת ע"י גוים

בעהית"ט, ברביעי בשבת טשה ימים בכסלו
התסע"ט

נשאלתי אודות מנהרות שנכרו בשבת קדש ע"י נכרים,
האם מותר לנסוע בהם או שיש להחמיר, ובפרט
היכא דאיכא דרכא אחרינא.

א.

חילוק בין בית לשדה

רבינו הטור כתב (בריש סימן רמ"ד) וז"ל. ישראל ששכר גוים
לבנות לו בית בקבלנות, היה מתיר ר"ת שיבנו לו
בשבת. ורבינו יצחק אסר, ואפילו סיתת הגוי האבנים
בביתו בשבת, אסור לישראל לשקען בבנין. והני מילי
בתוך התחום, אבל אם הוא חוץ לתחום וגם אין עיר אחרת
בתוך תחומו של הבית שבונה מותר. וכ"פ הרמב"ם ז"ל.

וכתב מרן ז"ל בכ"י שר"ת הובא בתוספות (ע"ז כ"א ע"ב),
והנה בגמרא שם תניא רשב"ג אומר לא ישכיר
אדם מרחצו לעובד כוכבים, מפני שנקרא על שמו, ועובד
כוכבים זה עושה בו מלאכה בשבתות וימים טובים.
וכו', אבל שדהו לעכו"ם מאי, שרי, מאי טעמא אריסא
אריסותיה קעביד, מרחץ נמי אריסא אריסותיה קעביד,
אריסא דמרחץ לא עבדי אינשי. ובתוס' שם (ד"ה אריסא)
כתבו: פסק ר"ת הלכה כרשב"ג דאמר אריסא אריסותיה
קא עביד. ומתוך כך התיר לישראל שנתן ביתו לעשותו
בקבלנות לבנות בו אפילו בשבת, וק"ו נמי הוא, דהשתא
אריסות שדה שחלק הישראל משביח במלאכה שרי,
קבלנות שאין בו שבח לישראל כלל במה שממהר נכרי
לעשות קבלנותו, לא כ"ש דנימא קבלן קבלנותיה קא
עביד. ועוד הביא ר"ת ראייה משבת (י"ז ע"ב) דשרו ב"ה
ליתן כלים לכוזב ועורות לעבדן עם השמש, ואפילו מידי
דפרהסיא שרו התם, דשם התירו לב"ה גם ליתן חטים
ברחים של מים אפילו שמשמעת קול. וע"ש שהקשו
ממועד קטן (י"ב ע"א) דאמר שמואל מקבלי קבלנות בתוך
התחום אסור, חוץ לתחום מותר, ור"ת אוקמה באבלות
ע"ש.

עו"כ בתוס' שם להלן, ור' יצחק פירש דקבלנות דבית
אסור, והיה דוחה כל הראיות של ר"ת, דההיא

והנראה לדינא בזה הוא, שכיון שכל דין ההשלמה נלמד
מדיני תשלומים בתפלה, וכמו שכתב רבנו
הגר"א ז"ל באו"ח (סימן קל"ה), והביאו משנה ברורה שם
(סק"ו) וכנ"ל בתחילת תשובה זו.

ובריני תשלומים של תפלה איתא (בסימן ק"ח) דאין
משלימים אלא התפלה הסמוכה, והמשנ"ב שם
פסק כהגר"א, ע"כ נראה דאין להשלים הפרשיות של
כמה שבתות, אלא רק הסמוכה בלבד. ואולם אם בשבת
הסמוכה היו בה שתי פרשיות מחוברות, או שבשבת
הבאה יש שתיים מחוברות, נראה שהגר"א יודה שיקראו
את שלשת הפרשיות בשבת הבאה.

מיהו גם זה לא נפיק מכלל המחלוקת שרבים וכן שלמים
סברי שאין לקרא שלש פרשיות בשום אופן
וכמבואר בפנים.

ובפרט לפי הסברא שכתבתי כאן, שבנידון זה שאסרו
להקהל, ורוב הצבור היו מתפללים יחידים, ולא
חלה עליהם חובת קריאת התורה, ומאחר שלא חלה
עליהם חובת הקריאה שקריאת ספר תורה אינה אלא מצוה
של ציבור ולא של יחיד, וחובת קריאה אין כאן, וגם חובת
תשלומים אין כאן, ודימיתי את זה למי שהיה אונן שפטור
מתפלה, שפשוט שלא חלה עליו חובת תשלומי תפלה,
וה"ה והוא הטעם גם בזה, ובפרט שיש בזה מחלוקת
גדולה אם מוסיפים יותר מפרשה אחת, וככל המבואר
בפנים באה"ט.

מיהו אם יש ציבור שרוצים לקרא כל הפרשיות שהפסידו
אין בזה חיסרון ולא איסור והכהן יעלה ראשון ויקרא
כל הפרשיות של שבתות שעברו, וכן יקרא ג' פסוקים
מפרשת השבוע, ואח"כ יתור העולים בפרשת השבוע.

אבל חיוב אין עליהם כלל, ובודאי שאינם חייבים לקרא
יותר משתי פרשיות, זה הנלע"ד, והשי"ת יאיר
עינינו בתורתו, ויצילנו משגיאות, ויראנו נסים ונפלאות,
ויגלה קץ פלאות, וירם קרן ישראל למופת ולאות, ועין
בעין נחזה פני משיחנו בהראות.

בברכת התורה

שלמה משה עמאר

הראשון לציון

הרב הראשי לירושלים

לכתחילה, לפיכך אע"פ שנוהגים כר"י, מ"מ כדאי הוא ר"ת לסמוך עליו כדיעבד, דמותר ליכנס תוך הבית אם עבר ובנה אותו עכו"ם בשבת, ואצ"ל בסיתות אבנים דביעבד מותר לשקעם בבנין. עכ"ל הב"ח. וע"ש בב"ח שכתב שמלשון התוספות דע"ז ד"ה אריסא, נראה שר"ת לא חזר בו מהוראתו, אלא שהחמיר על עצמו. וכשכנה ביתו לא הניח לגוים לבנותו בשבת. עכ"ל. והן הם דברי מור"ם ז"ל בדרכי משה הנ"ל והם שני עצומים שסוברים שר"ת לא החמיר אלא על עצמו. ועיין עוד להלן.

ובהערות וביאורים (הוצאת המאור הערה 1) כתב לעיין בשדי חמד (כללים מערכת ה' אות ק"ח) שמוכיח שלא כהב"י, ושר"ת לא חזר בו, עכ"ל. וראיתי בשד"ח שם (כרך ב' עמוד 80 סוף טור ב') שהביא דברי הב"י הנז', שהביאו הרב צפיחית בדבש (סימן ח') ומר בריה בפתח הדביר (סימן קל"ב, דקל"ט ע"ב), ונקטו זה לכלל מוחלט דפוסק שכותב, היה אומר, ר"ל שבסוף חזר בו, ע"ש. וכתב השד"ח, ולפי קוצר עניות דעתי אחרי המח"ר נראה דלא יתכן לומר שזה כלל גדול בתורה, שכן הוא דרך הפוסקים בכל מקום, שהרי עינינו הרואות להריב"ה (ר' יעקב בעל הטורים) ז"ל, בדוכתי טובא שכן כתב גם בדבר שלא חזר בו הפוסק מסברתו, עיין בארח חיים (סי' ס"א) שכתב וא"א הרא"ש 'היה אומר' שאין לחוש דהתם הקריצה וכו'. וע"ש שציין כ"ח מקומות באותותם למקומותם שבהם כתב הטור לשון היה אומר, וכתב על זה בזוה"ל: הנה בכל המקומות הנ"ל כ"ח מעשיו הגיד רבינו הטור כי זה דרכו דרך הקדש לכתוב, בלשון: 'היה אומר' וכיוצא גם על סברא אמיתית דליתא בחזרה, כאשר אספתי באמרים דוכתי הנ"ל יגדל נא כ"ח. ולפי הנראה גם רבינו הרא"ש ז"ל כן הוא דרכו בקדש לכתוב בלשון זה, גם בסברא אמיתית כמ"ש הרואה במקומות שארשום בס"ד.

וע"ש שציין טו"ב מקומות כאלה מתוך דברי הרא"ש ז"ל, וכתב, הנה מכל המקומות הנ"ל סימן טו"ב, תהא לנו לעינים, דכן דרך הרא"ש ז"ל לכתוב בלשון 'היה אומר' וכיוצא, גם בסברא אמיתית ושלא חזר בו בעל השמועה מסברתו.

עו"ב שם, ואנכי הרואה דגם רבותינו, בעלי התוספות משתמשים בלשון זה בכמה מקומות, ולא כתבו שחזר בו בעל השמועה. הלא המה, וציין י"ד מקומות, וסיימם בזוה"ל: הנה ד"י לנו בז"ה (בז"ה גימטריה י"ד).

דעורות שאני דהוי תלוש וביד אחרים ע"ש. וגם ההיא דריחים שאני ששמים בה החטים והם נטחנין מאליהם, ולא דמי לעכו"ם שעושה מלאכה בידים, ודומה כמו שישראל מצוה לו לעשות בשבת. ולא דמי לאריסות שדה שרגילות לקבל שדה למחצה לשליש ולרביע, אבל בנין בית רגילים לעשותו בשכירות יום יום, והרואה אומר הגוי שכיר יום הוא ואינה קבלנות. וע"ש עוד מה שהביא מהירושלמי. ומול סוף בתוספות שם כתבו: ור"ת אע"פ שהקל בקיבולת, החמיר על עצמו, וכשכנה ביתו לא הניח לעכו"ם לבנות בשבת אעפ"י שהיו עושים בקבלנות. וע"ש שכתבו שגם הר"מ מחמיר בזה ומחלק בין אריסות לבנין באופן אחר, שבשדה מקבל חלק מגידולי הקרקע והוי כשותף, אבל בקבלנות בנין מקבל כסף ודמי לשכיר יום.

וכתב מרן ז"ל בב"י שם שגם בשבת (י"ז ע"ב תוד"ה אין) כתבו כן משם ר"ת אמתניתין דאין נותנים עורות לעבדן, ודחו ראיותיו, והעלו דלא דמי לאריסות דשדה, דשם לעולם הוא רגילות לקבל שדה באריסות למחצה ולשליש ולרביע, אבל בבנין בית רגילות לשכור מדי יום ביומו, והרואה אינו אומר קבלנותיה עביד, אלא שכירי יום ניהו, ודומה כמו שישראל מצוה לעשות לו מלאכה בשבת, וראיה מירושלמי ומתלמודא דידן (מו"ק י"ב ע"א) וכמו שאכתוב בסמוך. וכתבו שם התוס' והרא"ש והמרדכי (ע"ז סי' תת"י) שר"ת לא סמך על הוראתו כשכנה את ביתו, ונ"ל דמשור"ה לא כתב רבינו [הטור] ר"ת מתיר, ור"י אוסר, אלא כתב, היה מתיר ר"ת, כלומר מתחילה היה מתיר ר"ת, אבל אח"כ כשבא מעשה לידו לא התיר. עכ"ל הב"י.

ובדרכי משה (אות א') כתב, שבתוספות ע"ז (כ"א ע"ב), משמע דר"ת לא החמיר אלא על עצמו. [כפי הנראה הרמ"א ז"ל הבין מהב"י שסובר שר"ת חזר בו והיה אוסר גם לאחרים, ועל כן כתב בד"מ שר"ת לא החמיר אלא על עצמו].

ב.

ביאור לשון ר"ת היה מתיר

ועיין בחידושי הגהות שמהרלב"ח אות ב' כתב, דלשון ר"ת היה מתיר דכתב הטור, פירוש לאחרים, ועיין ב"ח (ר"ה ישראל) שכתב משמע דלאחרים התיר

ברכות (כ"א ד"ה עה) וכו', ולא זכר דברי מרן הבי"ו ומרן החבי"ב הנ"ל.

ומדבריו למדנו שגם בדברי התנאים אית לן למידק הכי לפום כללא, וקצת נראה כן מדברי הרב צפחית בדבש כיע"ש. וכיוצא בזה ראיתי לגדול בדורנו הרב סב"ק מוהר"א אדאדי נר"ו (בספר ויקרא אברהם דק"ח אות ט"ו) בשם מרן החיד"א בכסא רחמים (דע"ב) דאם אמר הש"ס היו אומרים, ר"ל מקודם היו אומרים, ושוב חזרו בהם, או לפחות נתבטלו דבריהם ע"כ. ואינו מצוי אתי לא שו"ת מהרשד"ם ולא ספר כסא רחמים לראות ד"ק, ועל הראשונים אנו מצטערים שהגם שמצאנו כן בדברי הפוסקים, לא יתכן לתת כלל מוחלט לכל מקום כנו"ל. וע"ש שהביא כמה דוגמאות בש"ס שלא אומרים שחזר בו. וכתב שיש עוד מקומות רבים בש"ס ע"ש.

ועוד דן בספרים אחרים שמצא ע"ש, וסיים וז"ל והן עתה נד"מ ספר ימי שלמה להרב כמוהרש"ק נר"ו וראיתי (בדף י"ח ע"ד) שכתב בתוך דבריו, דזה כלל גדול מסור בידינו כשכותבים התוס' ור"ת היה מתיר דחזר בו ולא קאי הכי במסקנא ע"ש. וכבר כתבתי דאין לנו כלל מוחלט. ולמאי דמסיק מני"ר נר"ו לא היה צריך לכלל זה, דגוף דברי הר"ן ז"ל מוכיחים דלא עמד בסברתו משום דק"ל בברייתא, וכן הבין הרדב"ז מסקנת הר"ן עיין להרב עה"ש (סימן תרי"ג) וה"ה בספר משק ביתו אות שני"ב, עכ"ל.

ג.

לדור בבית שנבנה בקבלנות בשבת

והנה כל שהאריך בזה רבינו הגאון שד"ח, הוא להוכיח שאין זה כלל כלול לכל מקום ומקום, אבל לעצם דברי מרן הבי"ו ע"ה בסימן רמ"ד הנז' שבו אנו דנים, לא דוחה את זה, וזה דלא כמו שכתבו בהערות וביאורים הערה 1 הנז', שהשד"ח מוכיח דלא כהבי"ו שהטור לא חזר בו. עכ"ל. ובאמת לא דחה את דברי מרן הבי"ו כלל.

אך כבר כתבתי שהבי"ח הוכיח מהתוס' דע"ז הנ"ל, דלא חזר ר"ת מהוראתו, אלא שהחמיר על עצמו שלא להניח הגוים לבנות ביתו בשבת, עכ"ל התוס'. וכתב הבי"ח דמשמע שלאחרים התיר לכתחילה [פ"י לבנות בשבת בקבלנות]. והוסיף דאע"ג דנוהגין כר"י, מ"מ כדאי הוא ר"ת לסמוך עליו בדיעבד, ולהתיר להכנס לתוך הבית שעברו הגוים ובנו אותו בקבלנות בשבת. וכנ"ל.

להוכיח בי"ד חזקה דכן הוא גם דרך רבותינו בעלי התוס' לכתוב בלשון 'היה אומר' וכיוצא, בסברא קיימת, ובמקומות הנ"ל המצא ימצא גם בדברי שאר המפרשים הראשונים בלשון הזה כמו שיראה הרואה. ועיין עוד שם, ואחר שציין ד' מקומות כתב, וז"ל, הנה שבעה אלה עינים מאירות שכן דרך גם שאר רבני המחברים ז"ל, לכתוב בלשון המורה שחזר בו בעל השמועה אעפ"י שלא חזר בו באמת.

וע"ש עוד שציין כ"ה מקומות בדברי הפוסקים בלשון 'היה רגיל', 'היה נוהג' וכדומה, ללמד שאין בלשון הזה מופת חותך לחזרה.

ועוד ח"י מקומות נוספים מהתוס' והרא"ש וכדומה שמשתמשים בלשונות כאלו. וסיים וכתב: ואמרת ח"י אנכי מקומות אלו יעידון יגידון כי כן ארחות צדיקים הפוסקים ז"ל לדבר בלשון עבר ולא ללמד שחזר בו כלל. וע"ש שציין עוד ד' מקומות שכתבו בלשון: 'היה אומר'. ואח"כ הוסיף לציין ארבעה מקומות נוספים שנקטו לשון: 'היה אוסר', או 'היה מתיר'. ואח"כ כתב: ואחר כל הכבוד הזה, עין כל חוזה, אשר מפורש יוצא מפי כבודן של צדיקים עליונים למעלה, דכן דרכם בקדש לכתוב על ספר איזה פוסק, 'היה אומר', 'היה אוסר', 'היה מתיר' וכיוצא ב, כאשר הראיתך בעיניך באותות ומופתים הנ"ל. [מאיי"ב יב"א עזרי עם ב' כוללים סימן טוב לכל המקומות הנ"ל, לפי שסימן ר"ג מטור א"ח נרשם ב"פ שלא בהשגחה]. איככה נוכל להחליט ללמוד דרך כלל מדברי מרן הבי"ו בסימן רמ"ד, ורמ"ה, הנז"ל, דכל מקום שכותב איזה פוסק בלשון הזה להורות נתן דחזר בו, כדמשמע להו לשני המאורות הגדולים צפחית בדבש ופתח הדביר הנ"ל. וע"ש עוד שכתב, דגם הריב"ה [הטור] תנא דווקנא גם הוא היה מתכוין מטמין ברמ"ז הרומ"ז על האר"ש, הוא היה אומר לומר דחזרו בהם, אבל ודאי לא ללמד על הכלל כולו, שכן הוא בכל מקום, דודאי מודה מרן ז"ל דשייך לשון זה גם בדבר שלא חזר הפוסק מסברתו כדמוכח מדוכתי הנ"ל.

עו"ב השד"ח שם, וראיתי להרב המקנ"א (דף ס' ע"ג) בשם מהרשד"ם ח"מ (דף ר"י ע"ג) דמדקאמר היה ר"ת אומר, ולא אמר אומר ר"ת, נראה שלבסוף חזר בו, וציין לעיין בקידושין (כ"ד ע"א) שהיה ר"מ אומר, ולא חזר בו, והביא דברי הטור א"ח (סי' תקס"ג) והיה אומר ר"ת, ותוס'

והנה המגן אברהם (ס"ק ח') הובא בבאה"ט (סק"ה) כתב: פה עירנו נוהגין היתר לשכור גוי בקבלנות ליקח הזבל מן הרחוב, והגויים עושים מלאכה בשבת, נ"ל משום דבשל רבים ליכא חשדא אבל בשכיר יום פשיטא דאסור, וא"כ היה נראה להתיר לבנות בית הכנסת בשבת בקבלנות, מ"מ ראיתי שהגדולים לא רצו להתירו כי בזה"ז אין האומות מניחים לשום אדם לעשות מלאכה בפרהסיא ביום חגם, ואם אנחנו נניח לעשות [בשבת] איכא חילול ה', אבל תיקון הרחוב אינו נקרא ע"ש ישראל כל כך. ומ"מ וכתב הבאה"ט, ונ"ל שאם ח"ו יש חשש שיתבטל בית הכנסת מלבנות, שרי בקבלנות, עיין ס"י תקמ"ד ס"א. ודוק. עכ"ל הבאה"ט.

והרב שערי תשובה (אות ה') כתב על דברי הבאה"ט הנז' ועיין שו"ת פני יהושע כת"י וזת"ד: קהל א' נרב לבם לבנות בית הכנסת, וקנו קרקע ליקח ממנה עפר וטיט לליבון לבנים, ושכרו גוי שילבון הלבנים, בתשלום סך מסויים על כל אלף לבנים. וכתב שאין להקל אא"כ רובם נוהגים בקבלנות ולא במיעוט, וכתב שיש לצדד דהא דאסרו מלאכת מחובר אפילו שהיא מחוץ לעיר, הוא רק כשהישראל התחיל לבנות ביתו, ולכן אפילו שהגוי מסתת האבנים בבית שלו, יש לחוש שיראוהו וכו', משא"כ ככה"ג שעדיין לא התחילו בכנין בית הכנסת, ולא נמצא סיוס התשובה, ומ"מ נראה שדחה גם את זה, שכתב חזרתי על כל הצדדין ולא מצאתי היתר. ע"ש. וכתב השע"ת ולפי מ"ש המ"א (הנוכח בבאה"ט) דבשל רבים אין חשד היה נראה צד היתר, ואעפ"י שהחמיר בבנין בית הכנסת שלא רצו הגדולים להתיר, שאני בזה שהגוי מלבן לבנים חוץ לעיר, ועיין בא"ר שכתב די"ל שבבנין בית גם ברבים יש חשד וצ"ע. וע"ש עוד בשם כמה פוסקים שיש לצדד כשיש חשש שיתבטל בנין בית הכנסת, וכמ"ש הבאה"ט.

והמשנה ברורה (בס"ק י"ג) כתב: והנה מתוך מה שהתבאר בזה הסעיף, מוכח דאסור לשכור גוי לפנות זבלו מחצר והוא עושה בשבת, דמתקן החצר וחשיב מלאכת מחובר (ח"א). ואח"כ הביא דברי המ"א, די ש מקומות שנהגו להתיר בזה משום דבשל רבים ליכא חשדא, (א"ר ותו"ש וש"א), וגם המ"א עצמו כתב דמקום שלא נהגו להתיר אין להקל דאיכא חילול ה'.

וע"כ אין לבנות ביכ"נ בקבלנות ע"י גוי בשבת, בזמנינו שאין הגויים מניחים לעשות מלאכה בפרהסיא

ולכאורה כן נראה מדברי רבינו הרמ"א ז"ל בד"מ אות א' הנ"ל. [ולענ"ד יש מקום ללמוד מהתוס' שגם ר"י לא החמיר אלא שלא להתיר לקבלן גוי לבנות בשבת, שלא כמו שהיה מתיר ר"ת מקודם, אבל להכנס אחר שכבר בנו, אפשר שגם ר"י יודה להתיר].

והנה מרן ז"ל בש"ע (רמ"ד ס"ג) כתב: אם בנו אינם יהודים לישראל בית בשבת באיסור, נכון להחמיר שלא יכנסו בו. עכ"ל. ולשון נכון להחמיר שנקט מרן, נראה שמן הדין הוא מותר רק נכון להחמיר, ובאמת כן מסתבר, שר"ת שהתיר דיבר על היתר לבנות ע"י גוי בקבלנות מטעם דקבלנותיה קא עביד, כמו ההיתר של רשב"ג בשדה שמותר לאריס לחרוש ולזרוע וכן שאר העבודות של השדה, משום דאריס אריסותיה עביד, וגם מה שכתבו התוספות בע"ז הנ"ל, גם מדבריהם משמע כן שכתבו שהחמיר על עצמו וכשבנה ביתו לא הניח לגוי לבנות בשבת. נראה מזה דרק לכתחילה הוא שהחמיר שלא להניח הגוי לבנותו בשבת, אבל אם כבר בנה י"ל דגם חומרא אין כאן ומותר להכנס לבית. ועוד דאפשר שגם ר"י שחולק על ר"ת לא אסר אלא לבנות, אבל אם כבר בנו בקבלנות, אפשר שיוודה גם ר"י שאם כבר בנה הגוי בקבלנות דשרי, רק אמנם מלשון מרן ז"ל בש"ע ס"ג הנזכר, לא נראה כן, אלא נראה שדעתו שנכון להחמיר גם אחר שבנו בשבת בקבלנות שלא ליכנס בו. אבל מן הדין ברור שאין איסור לגור בו.

ואולם האחרונים (הב"ח והט"ז וחי"א ועוד), כתבו דבדיעבד יש לסמוך בקבלנות על דעת ר"ת, וכמ"ש המשנה ברורה (אות כ'), שבדיעבד מותר לדור בו אפילו בעה"ב בעצמו. והוסיף וכן בסיתות האבנים ותיקון הקורות אם היה בקבלנות, יש להתיר בדיעבד לשקעם בבנין. עכ"ל.

ד.

דין בנית בית הכנסת בקבלנות

מיהו עדיין צ"ע בלשון מרן ז"ל דמשמע דגם בדיעבד נכון להחמיר שלא יכנסו בו. וצ"ע.

ואולם יש לעיין בלשון שכתב מרן אם בנו אינם יהודים לישראל בית בשבת באיסור וכו', שיש מקום לומר שרק כשבנו באיסור הוא דאין ליכנס בו, אבל בקבלנות אפשר שאין איסור ליכנס בו.

להחמיר שלא יכנסו בו, אבל בדבר של רבים קשה לומר שיש להחמיר שלא יכנסו בו, כאשר זה לא אסור מן הדין.

ובפרט שבימינו נשתנו פני הדברים שינוי גמור, דהיום כל הבנינים נבנים רק בקבלנות וכמעט שאין יוצא מן הכלל, עד שבימינו קוראים לבנאי, בשם קבלן. וכמעט שאין שום אדם שבונה ע"י שכירי יום, אלא שנותן את המשימה לקבלן וקובעים ביניהם מחיר של העבודה והחומרים, והקבלן עובד מאותו רגע לעצמו, בין אם הוא יהודי ובין אם הקבלן אינו יהודי. ואולם נכון שהקבלן שוכר לו פועלים שאינם יהודים בשכירות יומית, אך זה כבר אינו נוגע לבעה"ב ואין הם פועלים שלו, אלא ידא אריכתא של הקבלן, וכל עבודת הבנין הזה נעשית בקבלנות. והואיל וכולי עלמא בונים רק בקבלנות דוקא, ממילא אין חשש שיחשדוהו שבנה ע"י שכירי יום, וחזר הדין של בנין בתים כדין אריסות שדה, שאמר רשב"ג בע"ז (כ"א:): אריס אריסותיה עביד, ומזה למד ר"ת להתיר בנין שבנה גוי בקבלנות דאמרינן קבלן קבלנותיה עביד, וגם ר"י שחולק על ר"ת הנה נתן טעם שזה מכוח החילוק שהוא מחלק ביניהם, דשאני שדה שכן מנהג העולם לעבד שדותיהן ע"י אריסות למחצה לשליש ולרביע, ועל כן לא יחשדו אותו ששכר פועלים לעבד את שדהו, משא"כ בנין שאין נוהגין לבנות על ידי קבלנות אלא בשכירת פועלים יום יום, והרואה אומר שהגוי הבונה שכיר יום הוא, ואפילו שזה היה בקבלנות העולם יחשוב שזו שכירות. אבל בימינו שכולי עלמא בונים בקבלנות דוקא, י"ל שגם ר"י יודה דשרי, דכיון שכונ"ע בונים בקבלנות, שוב אין חשש שיחשדוהו שבנה ע"י שכירות יומית.

ו.

יותר יש להתיר כשדרך כולם בקבלנות

ונכדי הרה"ג ר"י שרביט נר"ו, כתב לחזק עוד היתר זה, וז"ל: לכאוי יש להוסיף בסברא זו, דהאיסור נאמר בבית שידוע ששייך ליהודי ויש חשד ששכר הפועלים כשכירי יום, אבל כאן שמדובר בקרקע של המדינה, אין מי שיעלה בדעתו שהמדינה שכרה פועלים כשכירי יום, שהרי כל כביש נבנה ע"י מכרז שזוכה בו קבלן, והוא מעסיק הפועלים, ולעולם אין המדינה שוכרת פועלים כשכירי יום. [ועוד שהרבה כבישים נמכרים מהמדינה לחברות שהם בונות הכביש ויש להם מזה ריוח, ויש חברות השייכות לגוים, וא"כ הרואה אינו יודע אם כביש

בחגם. ומ"מ כתבו (הבאה"ט, ותו"ש בשע"ת) דכשיש חשש שיתבטל בית הכנסת לגמרי מותר להניח הגוי לבנות בקבלנות, ובלבד שיפרסם לכל שזה בקבלנות.

ה.

יש להקל בדברים שנעשו לצורך הרבים

וכבר כתבתי לעיל דהאחרונים העלו להקל בדיעבד לסמוך ע"ד ר"ת ומותר לדור בו אפילו לעצמו, וכמבואר במשנה ברורה שם (סק"כ) וכנ"ל.

וכ"כ כף החיים (אות ל"ג) דהב"ח כתב לסמוך על ר"ת כשזה היה בקבלנות, והט"ז (סק"ד), והמ"א (סק"י), ותוספת שבת (אות י"א), ור"ז (אות ד') וחיי אדם (כלל ג' אות ז'), וע"ש מ"ש בשם הא"ר שגם הב"ח מודה דנכון להחמיר כמ"ש הש"ע אלא דמדינא קאמר דמותר יע"ש, עכ"ל.

והמעייין בלשון הב"ח בעיניו יראה שהעיקר כהט"ז והמגן אברהם ותו"ש ורבנו זלמן בעל התניא בש"ע שלו ושאר אחרונים הנ"ל, שכולם כתבו שהב"ח ס"ל להתיר בדיעבד דיש לסמוך על ר"ת, שכן כתב, דמשמע שר"ת התיר לאחרים לכתחילה, לפיכך אעפ"י שנוהגים כר"י, מ"מ כדאי הוא ר"ת לסמוך עליו בדיעבד, דמותר ליכנס תוך הבית אם עבר ובנה אותו העכו"ם בשבת, וכו'. עכ"ל. ואיני יודע איך אפשר לומר שמסכים לדברי מרן ז"ל.

ובפרט שגם רבינו הרמ"א ז"ל בדרכי משה (אות א') כתב שבתוס' בע"ז (כ"א ע"ב) משמע שר"ת לא החמיר אלא על עצמו, עכ"ל, וגם הוא מתכוין לומר שר"ת לא החמיר על אחרים, וגם הב"ח שם כתב שמהתוס' הנו נראה שר"ת לא חזר בו מהוראתו אלא שהחמיר על עצמו, שלא הניח לגוי לבנות לו את ביתו בשבת.

וגם בהערות הרלב"ח ע"ד הטור שם, כתב דמלשון ר"ת היה מתיר שכתב הטור, פירושו לאחרים. ומשמעות דבריו הוא שר"ל שר"ת לא חזר בו מזה, רק החמיר לעצמו, והואיל וכל הני רבוותא ס"ל להקל בדיעבד, וגם מרן ז"ל לא אסר כלל, רק כתב דנכון להחמיר, י"ל דזה רק באדם לעצמו, אבל דברים שנעשו לצורך הרבים אין להחמיר עליהם, דהלשון נכון להחמיר מתאים יותר לבנין של יחיד, ואעפ"י שכתב שלא יכנסו בו דהיינו גם אחרים לא יכנסו בו, מ"מ זה בבנין של יחיד שעליו אמר נכון

והשע"ת (באות א') כתב משם הנוב"י ח"א (סימן י"ב) באחד שהיה דחוק לבנות הגג בחוה"מ סוכות, שאח"כ יקחו כל הפועלים, ויצטרך לישב בלי מחסה מזרם וממטר בימות הגשמים, וכתב שיש לצדד להתיר בקבלנות גם בשבת ויו"ט, כיון שבק"ק פראג רוב הבנינים שבונים היהודים הוא בקבלנות, ובפרט כסוי הגגים, ולכן אין בזה חשדא, מבני העיר רק מאורחים, והם לא יודעים אם הוא מלאכת ישראל, אך אעפ"כ לא התיר כי אם בחוה"מ בצירוף שהוא שעה"ד, וגם שלא יעמיד שם משגיח יהודי על המלאכה, ואם א"א בלי זה, יקח עני שאין לו מה יאכל במועד. עכ"ד. וק"ו שיש להתיר בנידוננו שכיום כולם עובדים בקבלנות, וק"ו בעבודה ציבורית וכנ"ל.

ז.

יש להתיר במקום שאין חשד

ובאשר דימיתי כן ראיתי לגדול הפוסקים האחרונים בשו"ת יביע אומר ח"ח (חא"ח סימן כ"ח), שדן על בית כנסת שנבנה בחו"ל ע"י קבלן גוי ובאותו זמן היה בית הכנסת בהנהלת אנשים רחוקים מן התורה, והניחו לקבלן לבנותו גם בשבתות וימים טובים, האם מותר להכנס בו, ואחר שהזכיר דברי התוספות (ע"ז כ"א:) והרא"ש ז"ל שם בפלוגתא דר"ת ור"י, הזכיר דעות הראשונים שהחמירו, והם ספר התרומה ובעל המאור ושבולי הלקט בשם תשובת הגאונים והרמב"ן והרשב"א ושכן הסכמת רוב גדולי ישראל, וכ"כ הריטב"א, ואו"ז והגהמ"י והגהות אשרי. והביא לשון הרמב"ם ז"ל (בהל' שבת פ"ו ה"א) שכתב, הפוסק עם הנכרי לבנות לו חצרו או כותלו או לקצור שדהו, או ששכרו לשנה או שנתיים לבנות לו חצר או לנטוע לו כרם, אם היתה המלאכה במדינה או בתוך התחום, אסור להניחו לעשות בשבת, אע"פ שקצץ דמים וכו', מפני הרואים שאינם יודעים שקצץ, ואם היתה מלאכה חוץ לתחום מותר, שאין שום ישראל שיראה את הפועלים כשעושים מלאכה בשבת, ע"כ. וכן הוא לשון הש"ע (סי' רמ"ד ס"א).

וכתב מרן ז"ל שם (אות ב'), שלכאורה במקום שהכל רגילים לבנות ע"י קבלנות מותר לבנות ע"י קבלן גם בשבת, שבזה אין חשד ששכר פועלים לעבוד, וכמ"ש (בע"ז שם) אריס אריסותיה עביד, וה"נ קבלן קבלנותיה עביד, וכמו שאמרו שם במרחץ שאסור להשכירו לגוי משום שנקרא על שמו, ויאמרו שכיר יום של ישראל.

זה נבנה ע"י המדינה או חברה של גוים, והאיסור הוא רק כשברור שמדובר בבית של ישראל].

והנה מצאתי סיוע לזה מדברי האחרונים (בסימן רמ"ד ס"א) שם נאמר בש"ע, אבל אם היתה [המלאכה] ידועה ומפורסמת [שהיא של ישראל] אסור, וכו', לפיכך הפוסק עם האיני יהודי לבנות לו חצירו או כותלו או לקצור את שדהו, אם היתה המלאכה במדינה או בתוך התחום, אסור לו להניחו לעשות לו מלאכה בשבת מפני הרואים שאינם יודעים שפסק. ובמשנה ברורה (סק"ו) כתב בתוך דבריו, אבל הכא שיראו בעת הקציר שאין הגוי נוטל בריוח, ידעו למפרע דלאו אריס היה, ויחשדוהו ששכיר יום היה, דשכיח לשכור פועלים לימים למלאכה. ואפילו אם מנהג העיר לשכור בקבולת, דעת הט"ז להחמיר שלא להניח הגוי לעשות בשבת ויו"ט, וכ"ש בבנין בית, דאכתי יחשדוהו בשכיר יום שגם זה הוא רגילות, ויש מקילין כשמנהג כל העיר הוא בקבולת, וקבולת הוא כשכל המלאכה היא בקבולת, ולא רק האדריכל לבדו הוא קבלן, ושאר המסייעים דרך לשוכן לפעמים ליום, ואפילו שהוא שכר את כולם בקבלנות ג"כ אסור, ועיין בביאור"ל שביארנו דבשדה יש לסמוך על דבריהם במקום הפסד, אבל בבית צ"ע אם להקל בזה, דהוא נגד כמה פוסקים, ועיין בשע"ת בשם נוב"י (סימן י"ב). עכ"ל.

והנה כתב, וכ"ש בבנין בית דאכתי יחשדוהו בשכיר יום שגם זה הוא רגילות, ובימינו שאין שום רגילות ולא מצוי כלל לבנות ע"י שכירת פועלים, אלא בקבלנות דוקא, נראה שיש להקל, ועוד שהוסיף וכתב, ויש מקילין כשמנהג כל העיר בקיבולת. וכאן כל העיר וכל העולם הידוע בונים בקבלנות, וכל העבודות נעשים בקבלנות, ואין יוצא מן הכלל בזה, ובפרט עבודה ציבורית שע"פ החוק חייבים לעשות רק ע"י מכרו בפומבי והמכרו הוא רק בקבלנות בלי יוצא מן הכלל, וזה לא רוב העיר בקבלנות, אלא כולם בלי יוצא מכללא. ועוד שידוע ומפורסם שרוב רובם של העוסקים במלאכה זו, גם בימי החול, אינם יהודים אלא נכרים רובם מיושבי הארץ, וחלק באים ממזרח וממערב מצפון ומים. כל כה"ג אפשר שגם המחמירים יסכימו להתיר. ועוד דשם דנים אם להתיר לבנות ובנ"ד אנו דנים על מנהרה שכבר נחפרה ע"י גוים בקבלנות, והשאלה אם מותר להשתמש בה, בזה י"ל דכו"ע מודים להתיר להשתמש בה.

בשבת, כגון ששכר הנכרי שיכתוב לו או שיארוג לו, והוא שלא יחשב עמו יום יום, בד"א בצינעא וכו', אבל אם היתה המלאכה גלויה ומפורסמת אסורה, וכו', לפיכך הפוסק עם הנכרי לבנות לו חצרו או כותלו, אסור בשבת מפני הרואים שאינם יודעים שפסק עמו. ע"כ. ומשמע שאם רוב אנשי המקום בונים בקבלנות שאין חשד, מותר.

עו"ב המשנ"ב בביאור"ל (סי' רמ"ד) ד"ה או לקצור לו שדהו, להוכיח כן מהרמב"ם. וכתב עליו מרן ז"ל ביבי"א שם, שאסף דברי הראשונים וכל רז לא אניס ליה. עו"כ שבתשובת מהריט"ץ (סימן ס"ו) התיר מתחילה ע"פ הרמב"ם הנז'. ושוב העיר מהרמב"ם (בהל' יו"ט סוף פ"ו) וז"ל נכרי שקיבל קיבולת מישראל, אפי' אם היה מחוץ לתחום אינו מניחו לעשות במועד שהכל יודעים שהיא מלאכה של ישראל ויחשדוהו ששכרו לעשות מלאכה במועד, שאין הכל יודעים שיש הפרש בזה בין שכיר לקבלן. ולטעם זה אפי' ידוע שהוא קבלנות אסור, לפי שאין הכל יודעים ההפרש בדין בין קבלן לשכיר, וכתב מהריט"ץ שם שלפי זה דברי הרמב"ם סותרים למה שכתב בהלכות שבת פ"ו הנז', ולכן נראה שאין להתיר בנ"ד אלא משום שהוא במטלטלין. [מהריט"ץ דיבר בעשיית סבון].

ואי לאו דמסתפינא הייתי אומר שיש חילוק בין דיני שבת החמורים ששם כו"ע נזהרים, וידוע שיש הבדל בין קבלנות ובין שכירות, אבל במועד חושבים שאין הבדל שאין זה איסור מלאכה, רק חז"ל רצו שאדם ישבות במועד, ולא יכוין מלאכתו למועד, וחושבים בדעתם שאין הבדל בין קבלנות לשכירות בדין המועד.

עו"ב ביבי"א שהגאון מהר"י עייאש ז"ל בס' מטה יהודה (סי' רמ"ד סק"י) העיר על ההיתר שמהריט"ץ התיר בתחילה בנין בקבלנות, וכתב דליתא דאפילו נתפרסם שבונים בקבלנות אסור, כיון שאין הגוי לוקח שכר בפירות, מיחזי כשכיר יום, ושכן מוכח מהרמב"ם בהלכות יו"ט פ"ז. ומ"ש מהריט"ץ שדברי הרמב"ם סותרים לק"מ, דהרמב"ם בהלכות שבת תפס עיקר הטעם, שהוא פן יאמרו שכיר יום, אך גם אם יתברר שהוא קבלן אין הכל יודעים שיש הפרש בין שכיר לקבלן. עכת"ד.

ומרן ביבי"א כתב עליו, ובמחכ"ת אין דבריו מחוורים בדעת הרמב"ם, שאם כדבריו שהרמב"ם אוסר גם בידוע שהוא קבלנות, משום שלא יודעים שיש הבדל בין

והרא"ש ז"ל שם (סימן כ"ה) כתב בשם רבנו האי שאם השכירו לגוי שנים רבות והתפרסם שאינו שכיר יום מותר, וכן נהגו היתר בבבל, וסיים הרא"ש דלפי"ז כיון שנתפרסם בגבולנו שלא שוכרים פועלים למרחץ רק משכירו לגוי לשנה או שנתיים, מותר להשכירו בהבלעה, שלא נקרא ע"ש ישראל, וכ"פ הטוש"ע (סימן רמ"ג ס"א וס"ב). ומרן סיים, וכן אם מנהג רוב בני העיר להשכיר המרחץ או באריסות, מותר להשכירו לגוי ע"כ. וכתב מרן ביבי"א שם: וא"כ ה"ה לענין קבלנות בית, שאם רובם בונים בקבלנות אעפ"י שהקבלן הגוי שוכר פועלים גוים בשבת שרי. כיון שאין חשד, ע"כ. והן הם הדברים שכתבתי לעיל, שבימינו שכולי עלמא בונים בקבלנות בודאי די ש להתיר.

עו"ב שם ביבי"א שכ"כ הריטב"א (בע"ז שם), דמ"ש במו"ק (י"ב). דקיבולת תוך התחום אסור, היא קיבולת בתים דלאו אורחיהו בקיבולת כלל, רק שוכרים פועלים בכל יום ולהכי יש חשד, ואילו התפרסם שזה קבלנות ודאי שרי וע"ש. וכתב שלא כדברי הרמב"ם (הל' שבת פ"ו) ובעה"ת (סימן קמ"ה ורכ"א), שאוסרים שדה בקבלנות, שהכל לפי המקום והזמן ומנהג העולם, הלכך מרחץ בזמן הזה מותר להשכירו שכן המנהג, עכת"ד. עו"כ שם שכ"כ הרא"ש (ע"ז כא): דהטעם שקבלנות בית אסור, שרובם בונים ע"י שכירי יום. וכן מוכח מהרמב"ן בתורת האדם, שכתב דקבלנות בתים אסור משום חשד. ועיין בתוס' רבנו אלחנן (ע"ז כ"א) כהנ"ל, וכן מוכח משבולי הלקט (סי' רכ"ב) בשם הגאונים, וכן באו"ז, והעיר מהתוס' (ע"ז כ"א) שכתבו משם הר"מ (סוף ד"ה אריסא) דהטעם שהתירו אריסות הוא משום שאינו נוטל מעות בשכרו, אלא מגוף הקרקע ודמי לשותף, ואדעתא דנפשיה קא עביד, אבל קבלנות בית, נוטל מעות ולא הוי כשותף. ומשמע שגם כשכולם בונים בקבלנות אסור משום שאינו חולק בגוף הקרקע. אך מהרא"ש והטור ומרן שהתירו להשכיר מרחץ לגוי במקום שנוהגים להשכירו לאיזה זמן, אע"פ שגם שם אינו נוטל בגוף המרחץ, משמע שלא מחלקים בין נוטל מגוף הקרקע לנוטל מעות, ואעפ"י שסו"ס זה מחלוקת הפוסקים, בדרבנן אזלינן לקולא.

ח.

דין שביתה בחול המועד חלוק מדיני שבת

עו"ב ביבי"א (אות ג') דהרמב"ם (פ"ו מהלכות שבת הי"ג) כתב, השוכר עכו"ם לימים הרבה מותר אפי' שעושה

כרחינו הוא דוקא כשרובם בונים ע"י שכירי יום, אבל כשהרוב בונים ע"י קבלנות אין סיבה להחמיר בזה. וק"ו בזה"ז שכמעט כו"ע בונים ע"י קבלנות בלי יוצא מכללא, מלבד מקרה שהקבלן בונה את ביתו בעצמו, שהוא מביא שכיריו לעבוד כמו שהם רגילים לעבוד עמו בבניית בתים של אחרים.

ובאות ד' שם, הביא תשובת רבי ישעיה בסאן בשו"ת לחמי תודה (שאלה ד'), שכתב על קושית מהריט"ץ בסתירה שבדברי הרמב"ם, וכתב דהכל יודעין ההפרש שבין קבלן לשכיר, וכונת הרמב"ם בהלכות מועד, שאין הכל יודעים ההפרש שבין שכיר לקבלן בשדה, ששניהם לא נוטלים שכר בפירות, וכשואים שהגוי יוצא בידים ריקות, יחשבוהו לשכיר, ויחשדוהו, וכמ"ש הרמב"ם ז"ל בתורת האדם (דנ"ו ע"ב) ע"ש שלשונו מורה כהנ"ל, וכתב שם, וכיון שקושית מהריט"ץ מתורצת, חזר הדין שכל שדרך רוב בני העיר לעשות מלאכה בקבלנות מותר אפי' בביתו של ישראל. וגם בזרע אמת ח"א (חא"ח סי' ל"א) כתב שאין הפשט כמהריט"ץ הנז', וכתב דמ"ש בהלכות מועד שאין הכל יודעים ההפרש שבין שכיר לקבלן, ר"ל שאין הכל חוקרים לדעת אם הוא קבלן או שכיר, אלא כשואים שעושה מלאכה תולין שהוא שכיר, ולעולם לא אסר הרמב"ם אלא בדבר שדרכו בשכיר יום, אבל דבר שדרכו בקבלנות מותר.

ובן פירש בשו"ת יכין ובוועז, וכתב שאפילו אם נפרש דברי הרמב"ם כמהריט"ץ. הרמב"ם יחיד בזה נגד כל הראשונים, דהראב"ד והתוס' והרא"ש והריטב"א והרמב"ן וכן דעת מרן השו"ע, דלא אסור אלא במה שרגיל להיות בשכירות.

וב"ב בשו"ת פני יהושע ח"ב (חא"ח סימן ב') להקל כשרובם עושים בקבלנות, וכן בשו"ת שמן המשחה (דט"ז ע"ג) כתב דלא כמהריט"ץ הנזכר ופירש שכונתו של הרמב"ם היא, דכיון שאין יודעים החילוק יחשדוהו ששכרו לעבודה יומית, ולהלכה כשדרכו בקיבולת מותר. וכן דעת שו"ת דת ודין סימן ו' להתיר, וכן הסכים יד אהרן בהגהת ב"י.

עו"ב היבי"א (באות ה') שהכתב סופר (סי' מ"א), העלה בדעת הרמב"ם שסובר לאסור כמ"ש בהלכות יו"ט, אך העלה שעכ"פ רוב הראשונים חולקים עליו, וע"כ במקום שהרוב עוסקים בקבלנות מותר.

קבלנות לשכירות, למה העלים הרמב"ם טעם זה בהלכות שבת, וכתב מפני שהרואה את הגוי עוסק במלאכת ישראל בשבת אינו יודע שקצץ דמים, ואומר שפלוני שכר וכו', ומשמע שאם היה מפורסם שקצץ, מותר. והלא סו"ס אין הכל בקיאים בהלכה שיש הברל בין קבלן לשכיר, וע"ז לא תירץ מהר"י עייאש כלום.

עו"ב ביבי"א שבשו"ת יכין ובוועז ח"א (סימן קי"ג), פי' דברי הר"מ בהלכות יו"ט באופן שיהיה מתאים עם דבריו בהלכות שבת. ע"ש.

ואולם לא כתב לנו מרן פירוש של הגאון יכין ובוועז, והספר אינו בידי לעיין בו. ולפי מה שכתבתי קודם אתי שפיר שזה דין מיוחד בהלכות מועד, ויש להוסיף ולחזק את זה, דבכל הגזרות דמראית העין, הוא לא שהרואים טועים בדין, אלא החשש של חז"ל הוא שיטעו במציאות, וכמו שמבואר ברמב"ם הל' שבת פ"ו וכל הראשונים שמימיהם אנו שותים, שעלולים לומר שהישראל שכר גוי שכירות יום והוא עושה לו את מלאכתו, אבל לחשוש שאין יודעים הלכה, זה לא שמענו, וזיל קרי בי רב הוא, אבל החשש שיחשבו שהוא שכיר ולא קבלן, זה חשד אמיתי שגם אם יצווח הישראל ככרוכיא שהוא שכר קצוץ ולא שכיר, יחשדוהו שמתרץ עצמו בבוקי סריקי, ורק במועד יכולים לחשוב שאין חילוק בין קבלנות לשכירות, שהוא דין מיוחד, וחז"ל לא חילקו משום שאין איסור מלאכה כמו שבת ויו"ט, רק חז"ל רצו לתת כבוד למועד. וכנ"ל.

ומהרמב"ם ז"ל בהלכות שבת הנז', נשללה גם דעת הר"מ שבתוס' (ע"ז כ"א), שמחלק בין נוטל ממון, לבין נוטל חלק בקרקע.

ט.

הכרעת מרן ביביע אומר בדין קבלנות

ושוב חזר מרן ביביע אומר שם (סוף אות ג') וכתב דמהרמב"ם ז"ל מוכח, שאם רוב אנשי המקום בונים בקבלנות, מותר להניח לקבלן הגוי לבנות בשבת, ושכן עולה מהשו"ע (רמ"ג ס"ב) שפסק כהרמב"ם הנ"ל.

ומבל זה מוכרחים לומר כאשר כתבתי לעיל דמ"ש מרן בש"ע (סימן רמ"ד ס"ג) דנכון להחמיר שלא יכנס לאותו בית שבנו אותו הגוים בשבת בשביל ישראל. דבעל

מתירים, וכאן שמסר לו עבודה בקבלנות ולא אמר לו לעשותה בשבת, וק"ו שלא אמר לו לשכור פועלים שיעשו בשבת, נראה דבזה לכו"ע מותר ואין בו פית מיחוש.

ועתה ראיתי ביביע אומר שם ח"ח (חא"ח סי' כ"ח אות ו') שעמד על זה, וז"ל אמנם יש לדון במה שנוהגים שהקבלן הראשי לוקח פועלים שכירי יום למלאכה, ומהר"י בסאן בלחמי תודה הנז' (שאלה ג') כתב שהגם שהבנין נבנה ע"י אדריכל בקבלנות, מ"מ הבונים הם שכירי יום ועלולים לחשוד שהישראל שכר אותם. וגם בזרע אמת אחר שהסיק להתיר בקבלן, העלה חששא זו בבעלי בית חרושת של משי ע"ש. גם בשו"ע הגר"ז (סי' רמ"ד ס"ח) התיר במקום שמפורסם שדרך בנין הבתים הוא ע"י קבלנות, לבנות בשבת, אבל במקום שהפועלים הם שכירי יום, עדיין יש חשד שיאמרו שכירי יום של ישראל הם, וכ"כ בפשיטות המשנ"ב (סי' רמ"ד ס"ז). שהביא הפמ"ג והגרעק"א שהתירו במקום שהדרך לבנות ע"י קבלנות, וכתב מיהו היתר זה דוקא כשכל המלאכה כולה נעשית בקבלנות, אבל כשהפועלים הם שכירים אפי' שכרם בקבלנות אסור, [שיחשבו שהם שכירי הישראל].

והנה המדקדק בדברי המשנ"ב יראה שאם דרכם לקחת גם הפועלים בקבלנות מותר, דתו ליכא חשדא, וי"ל דהה"נ בזמנינו שאע"פ שדרך לשכור פועלי בנין כשכירי יום, מ"מ הדרך בכל מקום, שהקבלן הוא ששוכר את הפועלים, ואפילו ירצה בעה"ב להביא פועלים גוים, הקבלן יתנגד בטענה שהוא רגיל לעבוד עם פועליו שמבינים מה שאומר להם, וידוע הדבר ומפורסם שאין לפועלים שום קשר עם בעל הבית כלל, לא בתשלום שכרם ולא בשעות העבודה ולא בתנאי העובדים, אלא הם עובדיו של הקבלן, וכל עסקו של בעה"ב הוא עם הקבלן בלבד, ואחר שזה מנהג פשוט אין חשד.

וגם בזה זכיתי לכוין לדעתו הגדולה של מרן ע"ה שכתב שם, אולם לפע"ד נראה שכל שתשלום הפועלים נעשה ע"י הקבלן הראשי, ששוכרם ומשלם להם, שפיר דמי, כיון שאין להם דין ודברים עם בעה"ב היהודי, וגם אם ישאלם הרואה ויאמרו ששכירי יום הם, לא יבצר שישאל ממי מקבלים שכרם וישיבו שהם עובדים אצל הקבלן הגוי ואין חשד, ודפח"ח.

וגם בש"ע (סימן רמ"ד ס"א) כתב כהרמב"ם בהלכות שבת פ"ו הנ"ל, והשמיט לגמרי את מ"ש בהלכות יו"ט, ובתשובה נוספת בכת"ס סימן מ"ב, העלה להתיר כהש"ע ודלא כהט"ז.

וע"ש עוד שהאריך ומסיק להתיר כל שדרכם בקבלנות. ולענ"ד נראה עדיין שדברי הרמב"ם בהלכות יו"ט פ"ז הנ"ל, הוא דין מיוחד בדין המועד ולא שייך לשבת, ששם תלה האיסור בכך שרגילים לעשות בשכירות, וכן מבואר בש"ע סימן רמ"ד ס"א הנ"ל. וע"כ השתא הכא בזמן הזה שכל הבניה נעשית רק בקבלנות אין להחמיר. [ונכדי הרה"ג הרי"ש שרביט שליט"א כתב וז"ל: וכן ראיתי בשו"ת שואל ומשיב מהדורה ו' סי' מ"ט שהעלה ג"כ שכל דברי הרמב"ם הם דוקא בחוה"מ, (והאריך שם לבאר החילוק), אך בשבת שרי כשהמנהג בקבלנות].

י

באופן שהקבלן שוכר שכירי יום

ובשדברנו בזה בשיעור בבית, העיר בזה חתני כבני הרה"ג ר"א סבטו שליט"א, דהנה נכון אמת הדבר שרגילים לבנות ע"י קבלן, אבל הקבלן הגוי שוכר פועלים דבר יום כיומו לעשות מלאכת היהודי. ושוב הוי ליה שכירי יום ולא קבלנות בלבד.

ואמרת לו, שכיון שמסר מלאכתו לגוי בקבלנות אין איסור, דמעשה כל מה שעושה הוא עושה לעצמו, וגם הפועלים שהוא שוכר לעצמו הוא שוכר. שהרי גם באריס דאמר רשב"ג בע"ז שם, אריס אריסותיה עביד, לא רחוקה היא ולא נפלאה שהאריס שוכר שכירי יום לעשות במלאכה, שכן דרך העולם, ובפרט בימים קדמונים, המנהלים או בעה"ב היו מתביישים לעבוד רק שוכרים פועלים ומפקדים עליהם מלמעלה, ואריס הוא מנהל ומפקיד פקידים לעבוד תחת שרביטו, ולא אמרו בגמ' וגם לא אישתמיט אחד מהפוסקים לומר, שדין זה הוא רק כשהאריס לא שוכר פועלים או לוקח פועלים שיעבדו גם הם בקבלנות, ומשלא התנו כן ש"מ דגם בכהאי גוונא שהאריס או הקבלן שוכרים להם פועלים גוים וכיו"ב, גם כן מותר, דאדעתא דנפשייהו הם שוכרים, בין האריס ובין הקבלן הגוי.

ועוד ידוע דאמירה לגוי שבות, אבל לומר לגוי שיאמר לגוי אחר לעשות מלאכה דהוי שבות דשבות יש

ליתנו באריסות, מותר ליתנו לגוי בקיבולת והגוי מפעילו בשבת דקבלנותיה קא עביד ואין חשד.

עוד כתב שם דיש לחלק, דשדה בכל מקומות העולם נותנים באריסות, וגם אורחים הבאים ממקום אחר לא חושדים כלל, אבל בתים אפילו שכאן בונים בקבלנות. מ"מ בשאר המקומות בונים בשכירות, ואורחים הבאים ממקומות אחרים יחשדו שהשכיר פועלים לבנות בשבת. ומה שהתיר בש"ע (סימן רמ"ג ס"ב) להשכיר מרחץ ותנור במקום שרובם נותנים בשכירות או אריסות, ולא חששו לאורחים ממקום אחר, כתב הנוב"י על זה, ונ"ל דמיירי שהמרחץ והתנור אינם עומדים ברשות הישראל, אלא רק מתוך שמתרחצים בו בימות החול, יודעים בו שהוא של ישראל, וכן נמי בתנור, ולכן אם רובם משכירים אותו באריסות ליכא חשדא, ואילו האורחים בכלל לא יודעים שהוא של ישראל, וליכא חשדא. עכת"ד. ומרן ביבי"א (אות ד') כתב שלפ"ז אם הבנין הוא במקום מאוכלס ע"י ישראל, אסור לבנותו בקבלנות [של גוין] בשבת אפילו שרוב אנשי המקום בונים בקבלנות, משום מראית העין של האורחים.

מיהו י"ל דבזמנינו רוב העולם ככולו בונים רק בקבלנות ולא ע"י שכירי יום, ובזה אין מראית העין של אורחים, שהרי הנוב"י מודה שבאריסות מותר גמור ואין מראית העין גם של אורחים, משום שבכל העולם נותנים שדותיהם באריסות, וכמפורש בדבריו הנזכרים, וימינו אלו המצב בבנין הוא לא פחות משדות, שבכל העולם בונים בקבלנות, ובכה"ג לא שייך מראה"ע דאורחים, ולא חשש הנוב"י למראה"ע של אורחים אלא במרחץ ותנור שברוב המקומות הוא לא בקבלנות, ובש"ע (סי' רמ"ג ס"ב) התיר במקום שעושים את זה בקבלנות, וע"ז תמה הנוב"י דסו"ס יש אורחים הבאים ממקומות אחרים, ושייך מראה"ע מצדם, ונדחק להעמיד דברי השו"ע במרחץ שאיננו ברשות הישראל וכו"ל, אבל בבנין שבזמן הזה בכל המקומות הוא בקבלנות, ממילא אין חשש מראה"ע גם מאורחים, שגם אורחים הבאים ממדינות אחרות או מערים אחרות, גם הם יודעים שהבניה נעשית רק בקבלנות, שכן הוא המצב גם במקומותיהם. וק"ו בבניה ציבורית שעפ"י החוק צריכים להוציא מכרז פומבי וכו"ל.

וע"ש עוד ביבי"א שכתב דסתמות דברי מרן בשו"ע (סי' רמ"ג ס"ב) שלא חילק בין אם התנור והמרחץ

ולפי מה שביארתי בודאי אין חשד כלל, אחר שגם הדבר הזה ידוע ומפורסם שהקבלן הוא ששוכר את הפועלים, ולבעל הבית אין שום עסק עם הפועלים, שוב אין חשד גם אם לא ישאלו, ובאמת החשד בדר"כ הוא כשרואים, ורובא דעלמא לא שואלים רק חושדים והולכים, אבל לפי מה שכתבתי לא שייך חשד כלל, דמאותה סיבה שהבניה בקבלנות מותרת, מפני שהתפרסם שכולם בונים בקבלנות, מאותה סיבה גם אין חשד בפועלים, כיון שידוע שהקבלן הוא ששוכר את הפועלים. עוד נוסף שבימינו הקבלן הגוי מביא עמו פועלים מן הכפרים ומן הערים, שאין דרך היהודים ליכנס שם, ורק הקבלן מביאם, והוא המוליך והמביא, שהוא מביאם מכפריהם והוא משיבם שם, הפה שאסר הוא הפה שהתיר, ואין אדם שמסתפק בזה כלל וכלל.

וביבי"א ציין לתשו' החת"ס (חא"ח סימן ס') שהתיר בכה"ג, שהם פועלים של הקבלן, וידוע שהקבלן לא עובד בידיו רק מפקח על עושי המלאכה. וגדולה מזו כתב בשו"ת חוות יאיר (סי' ג"ק) שנראה לו פשוט שמותר לומר לגוי שיאמר לגוי פלוני שיעשה מלאכה בשבילו, דהוי אמירה לאמירה, ואע"פ שהגאון מהר"ר גרשון ז"ל דחה דבריו מהא דשבת (ק"ג). לא יאמר אדם לחבירו לשכור לו פועלים בשבת. עדיין אני אומר דהיינו דוקא באומר לנכרי בשבת, דהאמירה עצמה משום ודבר דבר, כמ"ש רש"י (ע"ז ט"ו), אבל האומר כן בחול אפי' שגם בחול אסור לומר לגוי, מ"מ באמירה לאמירה אין לאסור בחול. וע"ש שהאריך עוד בדברי רבותינו הפוסקים, וסיים בדברי הרב תהלה לדוד (סימן רמ"ד סק"ד) שדחה דברי מהר"י באסאן שאסר, שמכיון שעכ"פ דרך הבנין להבנות בקבלנות ע"י האדריכל, למה יחשדו הרואים שהפועלים שכירי יום של ישראל וכו' ע"ש, וכן דעת האבני נזר (סימן מ"ב) להקל. וכן עיקר להלכה ולמעשה. עכ"ל.

יא.

בנין בזמן הזה דמי ממש לשדה

ובתבתי לעיל שהשע"ת (סק"א) הזכיר את הנוב"י קמא (חא"ח סימן י"ב) שכתב שבקהלתו שרוב הבנינים שהיהודים בונים נעשים בקבלנות, א"כ דין הבנינים כדין שדה באריסות, שכיון שכולם נעשים באריסות אין חשד, והוא הדין נמי שבבנין אין חשד, וכמו שפסק בש"ע (סימן רמ"ג), שאם דרך רוב אנשי המקום להשכיר את המרחץ או

אבל מקום שדרכם בקבלנות, לא חששו לאורחים דאחו מעלמא, שאם יתמהו ישאלו ויחקרו ויתברר להם שזה בהיתר, וכמ"ש במגילה (כ"ב ע"א) דמאן דעייל שיולי שייל, ולכן יפה פסק בש"ע (סימן רמ"ג ס"ב) שאם רוב העיר בקבלנות שרי, ולא חששו לאורחים, עכ"ד. ומרן ז"ל כתב, וכבר הוכחנו לעיל (סוף אות ג') מלשון הרמב"ם ומרן הש"ע דאזלינן בתר מנהג רוב אנשי העיר ההיא, ולא חיישינן לאורחים שיבואו ממדינה אחרת, וכן הוכיח במישור בשו"ת קרית חנה דוד ח"א (חא"ח סימן מ"ז).

ובאות ח' שם, הביא מרן ז"ל דברי הב"י (סוף סימן רמ"ג) בשם מהר"י אבוהב ז"ל בשם הר"ח, שאם יש לישראל דירה שיש בתוכה מרחץ, שאין רוחצים בו אלא השכנים, מותר להשכירו לעכו"ם אפילו במקום שלא נוהגים להשכיר מרחץ דכבר התפרסם שהשכירו לגוי, מזה שלא רוחצים בו אלא השכנים, והרמ"א ז"ל בדרכי משה כתב שכן כתב רבינו ירוחם, וכן פסק בהגה (רמ"ג סוף הסימן), וע"ש שהביא מה שהקשה הט"ז על זה והאריך עוד בדברי הפוסקים. ובהמשך הביא מ"ש הגאון מקוטנא בשו"ת ישועות מלכו (חא"ח סימן ט"ו) על מה שכתב המג"א (רמ"ד סק"ו), דהא דאיתא בירושלמי (רפ"ג דשביעית) שלא חששו לעוברים ושבים, י"ל דבשביעית הקילו, משא"כ בשבת החמורה. מ"מ הרשב"ץ בתשובה ח"ב (סימן קס"ז) כתב במפורש שגם בשבת לא חיישינן לאורחים, ואין ספק שהמג"א לא ראה דברי הרשב"ץ שעדיין לא נדפסו בימיו, ובודאי שאם ראה דבריו לא היה חולק עליו, כי היה מהראשונים בזמנו של הריב"ש ז"ל.

וע"ש (סוף אות ח') שרצה לומר שאין להתיר שלא במקום מצוה, הואיל שיש שיטה האומרת שגם בקבלנות יש לחוש להמון העם שאינם מבחינים בין קבלנות ובין שכירות יומית [עיי"ש בתחילת התשובה ביבי"א מ"ש משם תשובת מהריט"ץ ז"ל הבאתיו לעיל]. אבל לצורך מצוה כגון בניית מקוה שיש חשש שאם לא ימהרו לבנותו יהיו מכשולים, בזה יש להתיר. ושוב כתב דכיון שרוה"פ לא חוששים לזה וקי"ל כמרן שלא חשש לזה, יש להתיר גם שלא במקום מצוה. [עכ"פ למדנו מכלל הדברים עד כמה חשוב לזרז בנין מקוה שהתירו לבנותו ע"י גוים אפילו בשבת, גם כשיש חשש לבנות שאר בנינים ודוק].

וכבר כתבתי שבזה"ז שבונים בכל מקום רק בקבלנות אין לחשוש, וכ"כ מרן ז"ל (סוף אות ט') שרבים

נמצאים ברשות ישראל או באזור של גוים, משמע שמתיר בכל גוונא כשרוב אנשי המקום עושים בקבלנות, ולא חיישינן למראה"ע של אורחים. ולפי מה שכתבתי בזה"ז גם להנוב"י אין בזה משום מראית העין של האורחים.

וע"ש שכן העיר הגאון השואל בשו"ת נו"ב"י (מה"ת ס"ס ל"ח), והנוב"י נדחק לומר שמרן שם סמך על מה שמבאר בסימן רמ"ד, דחיישינן למראה"ע של אורחים ע"ש, ומרן ז"ל ביבי"א שם תמה דמרן בסימן רמ"ד לא כתב הדין דאורחים כלל. ורק הרמ"א ז"ל הוא שהביאו, שכתב שאפילו יהודי הדר בישוב בין העכו"ם יש לחוש לאורחים הבאים שם, או לבני ביתו שיחשדוהו, ומקורו בכ"י בשם תשובה אשכנזית, והיא בשו"ת מהר"ם מרוטנבורג (דפוס פראג ס"י תכ"ז). והכת"ס (סי' מ"א אות ו') כתב ע"ד הנוב"י קמא (סי' י"ב) שבמה"ת (סימן ל"ח), הודה הנוב"י ולא בוש שדוחק גדול לומר כן. גם ערך שי (סי' רמ"ד) כתב שמשמות דברי מרן בש"ע (סי' רמ"ג) מוכח שמתיר בכל גוונא אם אנשי המקום דרכם להשכירו או ליתנו באריסות ולא חיישינן לאורחים. גם בספר תהלה לדוד (סימן רמ"ד סק"ג) כתב ע"ד הנוב"י הנזכר, שבספר תוספת שבת התיר גם בנין ביכ"נ כשהתפרסם שזה באריסות, וכ"פ הגר"ז בש"ע, והרי מסתמא הביכ"נ נמצא בשכונת ישראל, ואעפ"כ לא חששו לאורחים, וכן דקדק מהרמב"ם (פ"ו מהלכות שבת) שכתב, שהרואה אומר שפלוגי שכר העכו"ם וכו', משמע שמראה"ע שייך רק במי שיודע של מי הוא, אבל לאורחים שאינם יודעים של מי הוא, אין חוששים. וגם בביכ"נ אין האורחים יודעים מי הוא האחראי המתעסק בזה, ע"ש.

ואולם בזה יש להעיר דהגם שאינם יודעים מי המתעסק, מ"מ גלוי וידוע שביכ"נ הוא של ישראל, וישראל הם המתעסקים להפעיל את הבנין, ויש מראה"ע. מיהו לפי מה שכתבתי אתי שפיר, דבזמנינו בכל העולם בונים בקבלנות וע"כ אין חשד.

יב.

יש להקל ביותר כשהוא לצורך מצוה

עו"כ מרן הראש"ל ז"ל שם משם מהר"ם שיק בתשובתו חא"ח (סי' צ"ה), שלא חששו לאורחים אלא בהא דסימן רמ"ד, שאנשי המקום בונים גם בשכירות יומית, והיהודי דר במקום שאין יהודים, בזה חששו לאורחים,

יכנסו בו. הנה מלבד דוה רק מדת חסידות ולא מן הדין, הנה מרן הראש"ל זללה"ה הביא בזה מה שכתב הט"ז (סק"ד) שהאריך לבאר הסוגיא הנ"ל אליבא דמרן, ושנכון להחמיר כשיש צד איסור בדבר, כגון בשבת תוך התחום, ובחזרה"מ אפילו חוץ לתחום, אבל אינו אוסר מן הדין להכנס בתוכו, וע"ש שדחה דברי מו"ח בעל הבית חדש בהלכות חוה"מ שכתב, שהב"י תקפה עליו משנתו, אלא משנתו שלמה וברורה בלי שום פקפוק, עו"כ מיהו זה דוקא שנבנה באיסור גמור ע"י עכו"ם כגון שכירי יום, אבל בקבלנות שהוא מותר לדעת ר"ת, אעפ"י שלא רצה לסמוך על הוראתו כשבנה את ביתו, מ"מ כשכבר בנוהו לא מצאנו שאסר להכנס בו, וע"כ מותר ליכנס בו, וכ"כ מו"ח הב"ח (הם דברי הב"ח בהל' שבת שם). שכדאי הוא ר"ת לסמוך עליו בשעה"ד, וכן עיקר. וכ"כ המג"א סק"י בשם הב"ח דבקבלנות יש לסמוך על ר"ת שהתיר לכתחלה [לבנות בשבת], ע"כ שרי בדיעבד. [וע"ש ביבי"א שהתפלפל רבות בדברי כל האחרונים]. וכן העליתי לעיל בס"ד.

עו"כ ביבי"א שם (באות י"ד), ומעתה בנ"ד שבית הכנסת נבנה בקבלנות, וקרוב לודאי שרוב אנשי המקום ההוא רגילים לבנות בתיהם בקבלנות, שלרוב"פ בכה"ג מותר לכתחילה לבנות גם בשבת ע"י פועלים גוים באמצעות קבלן גוי. וכ"ד הרמב"ם ומרן הש"ע. ע"כ אין להחמיר כלל מלהכנס לביכ"נ לתפלה ות"ת, ובפרט שלהרבה פוסקים אין חשד בשל רבים, וכמ"ש המג"א, והאבנ"ז ועוד. ובצירוף האומרים שבבנין של מצוה אין חשד דלא שבקי היתרא ואכלי איסורא, ולא יעשו מצוה הבאה בעבירה. וכמ"ש הכת"ס והמנחת פתים ומהרש"ם, וע"כ מותר ליכנס לבית הכנסת ואין בזה אפי' חסידות. עו"כ שאין לקנוס לכל הקהל שלא ידעו שהועד הראשון הניחם לבנות בשבת, ובפרט שפנים חדשות באו שהם הועד החדש שומרי תורה. וע"ש עוד בזה.

עו"כ (באות ט"ו) שם, לדון בדעת המחמירים בזה, המבוססים עפ"י מה שכתב המג"א (סימן רמ"ד סק"ח) שיש חלול ה', כיון שהגוים מונעים מלאכה בפרסיהא ביום חגם, ע"ש. וכתב, ואולם הגרעק"א כתב לחלוק על המג"א וכתב שאין בזה חלול השם, וגם הרב אבני נור כתב שטעמו של המג"א בזה קלוש, ושלפי חת"ס (סיג"ט) כיון שהתפרסם שאין איסור מלאכה ע"י גוים, והמשרתות

הוכיחו מהרשב"ץ (ח"ב סימן קס"ו), שכל שרגילים בני העיר בקבלנות אין לחוש למראה"ע של עובדים ושבים. וכבר כתבתי שכיון שבכל המקומות בונים בקבלנות, לא שייך מראה"ע דאורחים כלל, ומותר לכו"ע.

וגם בש"ע הגר"ז (סימן רמ"ד ס"ח) כתב, שאעפ"י שאין להתיר בנין בית הכנסת אפילו בקבלנות, משום חילול ה' בעיני הגוים שאינם מניחים לעשות מלאכה בפרסיהא ביום אידם, מ"מ בשעה"ד כגון שיש חשש שיתבטל בנין בית הכנסת, יש להתיר. וגם השע"ת (סק"ב) כתב בשם תפארת צבי (סימן י"ד) שהתיר גם אם הדבר מוטל בספק, כשיש חשש שיתבטל הבנין אם לא יעשו בקבלנות גם בשבת. וכ"כ שם (אות י"ב) שהתוספת שבת (סימן רמ"ד סק"ז) כתב שהבאה"ט מצא כתוב שיש להתיר בכה"ג. וכ"כ בשו"ת רבי ידידיה טיאה וויל (ח"א סימן ח"ט), ועיין בשו"ת הגאון מהר"ש איגר בתשובה להגאון מהר"ל אב"ד צילטץ, שכתב לו שיפה הורה להתיר שיפרץ ותיקון בית הכנסת בשבת ע"י הקבלנות של גוי, שיהיה מוכן לראש השנה, דכיון שהוא בקבלנות וגם שזה מקום שהוא של רבים ליכא חשדא, ואפריון נימטייה למעכ"ת שביאר טעמו לבל ילמדו ממנו, וגם אני בעצמי התרתי בכיו"ב בהיותי בקאליש, הגם שכאן לא רציתי להתיר, כי בענין מראית העין, לא כל העתים ולא כל המקומות שוים, והכל לפי הצורך, וזה מסור ביד החכם שבעיר ובלבד שיכוין לבו לשמים. עכת"ד. וגם השו"מ קמא (ח"ג סימן קכ"ד) כתב שאעפ"י שיש להחמיר שלא לבנות בית כנסת בשבת אפילו בקבלנות משום חשדא, מ"מ מי שרוצה לסמוך ע"ד תפארת צבי הנ"ל, מי יוכל למחות בידם, כי אולי תתבטל בנין בית הכנסת לגמרי על ידי כך, ואע"פ שהאמרי אש החמיר בזה וכן ראוי לפי פרצת הדור, מ"מ הכל לפי ראות עיני הדיין, וכל שיש צורך גדול יש להתיר. וגם הפמ"ג (סי רע"ז אר"ח סק"ח) צידד להקל כשיש חשש שיתבטל בנין בית הכנסת, ואם העכו"ם לא ירצה בקבלנות אפשר להקל אפי' בשכירות, דהוי מצוה דרבים, וע"ש שהאריך מאד בכל זה הפלא ופלא, ורובם ככולם של הפוסקים שהזכיר מתירים לבנות ע"י גוים בקבלנות גם בשבת.

יג.

דברי השולחן ערוך להחמיר היינו ממידת חסידות

ומה שכתבתי לעיל משם מרן (בסי' רמ"ד ס"ג) דאם בנו עכו"ם בית בשבת באיסור, נכון להחמיר שלא

לשמירת נפשות רבות, והדברים ברורים ואין בהם ספק. אך אין צריכים לדון בזה מאחר והדיון הוא על מה שכבר נעשה, וכל השאלה היא אם להשתמש במקום הזה, ונראה לענ"ד שיש להתיר. וה' יאיר עינינו בתורתו, שלא נבוש ולא נכלם ולא נכשל לעולם ועד, אמן.

המצפה לישועת ה' ברחמים

שלמה משה עמאר

הראשון לציון

הרב הראשי לירושלים

סימן יא

בדין עירובי חצרות במלונות

בעה"ת"ט, ערש"ק ואתחנן שבת נחמו, תשע"ט יום ט"ו באב, דיל.

ראה ראיתי מה שכתבו והכינו הממונה על העירובין בעה"ק ירושלים ת"ו כב' הרה"ג ר' אברהם קצנלנבויגן שליט"א והרה"ג ר' דוד אביטאן שליט"א, בענין עירובי חצרות, והכינו נוהל מסודר לעשיית עירובי חצרות בבתי מלון, וראיתי שהם כתבו וסידרו ענין זה יפה יפה בשפה ברורה, כדת של תורה.

א.

רק עושה המצוה יכול לברך על העירוב

ואחר העיון בדבריהם שנכתבו בטוטו"ד, ראיתי שלא הדגישו שצריך לעשות העירוב אחד מהדיירים שם, ואפילו שאינו דייר קבוע, לפחות שהוא שוכת שם בשבת או ביו"ט. והטוב טוב שיעשה את זה המשגיח שמדי פעם בפעם שוכת במלון לפקח על מלאכת הכשרות ומניעת חילול שבת, וגם בשבת שאינו שוכת שם, לא יתן למשגיח השבת היא לעשות את העירובין, אלא משגיח אחד שהוא היותר קבוע, הוא יעשה העירוב דרך קבע, כדי שלא יהיה כקדרה דבי שותפי דלא קריירי ולא חמימי, כאשר כל אחד יסמוך על חברו וישארו בלי עירוב.

והנה דין עירובי חצרות מבואר בשו"ע א"ח (סימן ס"ו) מצוה לחזור אחר עירובי חצרות. וכתב ב"י (סי' שצ"ה) שיש טעמא רבה שלא יכשלו באיסור טלטול

מדליקות את בית החורף, אין חלול ה'. וכיו"ב כתב רבי עזריאל הילדסהיימר (חא"ח סי' ל"ג), ובשו"ת הריב"ד (סי' ב) ועוד אחרונים, וע"כ אין לאסור להכנס בתוך בית הכנסת להתפלל. ועיי' שם (אות ט"ז), שהמשיך בדיון בדברי האחרונים בעובדות שונות, שנבנו בקבלנות של גוי גם בשבת.

ובאות טו"ב, עלה והעלה להלכה ולמעשה, שאין לאסור להכנס אפי' ממידת חסידות, דבשל מצוה י"א שאין חשד, שלא יעשו מצוה הבאה בעבירה, ועוד שקרוב לודאי שרוב בני העיר בונים בקבלנות, ויש להקל גם בספק קבלנות. וכמ"ש השו"מ ומהרש"ם, וגם דברבים אין חשד, ועוד שהועד הקודם שבנה הוא מכספי הצבור, ויכולים לומר לתקוני שדרתיך ולא לעוותי, ועכ"פ הקהל הו"ל כאחרים שמתרים, [והנה באחרונים יש אוסרים גם בזה, עיי' משנ"ב]. והואיל ומעיקר הדין אפילו נבנה באיסור גמור אין איסור ליכנס בו אליבא דמרן הש"ע, וכל הדיון הוא על חומרא ממדת החסידות, ובצירוף כל הטעמים הללו, אין בזה אפילו חומרא של חסידות, ועל כן אין להחמיר. ע"כ תוד"ק.

וזאת תורת העולה, שהמנהרות הללו שנבנו ע"י נכרים בקבלנות, שקיבלו אותה על ידי מכרזים כפי החוק, והכל באשר לכל הוא רק בקבלנות בלא שום ספק, אין לאסור לנסוע דרכם, וכיון שהוא לצורך רבבות אלפי ישראל, אין מקום להחמיר על המוני בית ישראל, ואפילו מדת החסידות אין בזה, כיון שבזמן הזה, כל עבודות הבנין וסלילת כבישים וכריית מנהרות, וכל כיוצא"ב, הכל נעשה ע"י קבלנות דוקא, וכל זה הוא גם מחוץ לתחום, ומתחפרים מתחת לפני הקרקע, וע"פ רוב אין הם נראים בשעת עבודתם, אפילו לאלה שנוסעים באותו האזור.

והיה עוד מקום להוסיף דבסלילת דרכים יש גם משום פיקו"נ כידוע ומפורסם שבזה"ז הסכנות הגדולות ביותר הם הפגיעות של תאונות דרכים רח"ל, והוא הדבר היותר מסוכן והיותר מצוי, אפילו יותר ממלחמות ומפיגועי מחבלים, וחלק ניכר מהסכנות תלוי בריבוי המכוניות, ובמצב הכבישים, וכל הזמן מתכננים ומרחיבים כדי להתגבר על הסכנות ולצמצם אותם ככל האפשר. ובשנים האחרונות מצאו שהמנהרות התת-קרקעיות מונעות הרבה התנגשויות, ומצילות חיי אדם רבים, ואין לך מצוה חשובה ממצות שמירת הנפש, וק"ו